

Ensomhedsparathed

EKSISTENTIALISMENS AKTUALITET

Tidsskriftet Fønix, Årgang 2019, s. 24–31

Fromme Hans Hauge som absolut metafor

Rasmus Vangshardt, cand.mag., ph.d.-stipendiat

Dette værk er licenseret under en Creative Commons Kreditering-IkkeKommerciel-IngenBearbejdelse 2.5 Danmark Licens.

Tidsskriftet Fønix
www.foenix1976.dk
ISSN 2446-175X

Fromme Hans Hauge som absolut metafor

Hans Hauge: *Ensomhedsparathed. Eksistentialismens aktualitet*. Eksistensen 2019

Tillad, at det begynder med en proto-narcisistisk anekdote. Den har et formål. Da overtegnede nød sin vante gang i Studenterkredsen, var nuværende Fønix-redaktør Kristoffer Garnes skiftende værelser omkring i byen altid var en af Bakhtins sekundære kronotoper. Som salonen hos Proust, som dørtærsklen hos Dostojevskij. I de værelser følte det, som om der altid lå nøjagtig to bøger og flød og således aldrig hvilede i bogreolen: Niels Grønkjærs *Den nye gud* og Hans Hauges doktordisputats om Løgstrup. Det er muligvis en erindringsforskydelse, men så meget desto bedre: Den er blevet et symbol på to af vor ungdoms poler, Grundtvig og Tiedherv, sang og druk, kirkegang og *Groft sagt*.

Det nåede sit relativt skøre højdepunkt til Århus-kredsens 70-års-jubilæum, da vi i Stakladen over smørrebrød og bajere så Hans Hauge træde ind. Han fik øje på Niels Grønkjær. Som ung sværmer måtte man nyfigent belure disse Kreds-kendissers forhold, og således kunne man snige sig til at se dem omfavne hinanden. Hvilket gakket billede på ens mentale tilblivelse. Senere har vi begge lært Grønkjær at kende mere personligt, men denne Hauge, der jo hovedsageligt synes at være et århusiansk fænomen, har altid været den fjerne. Man ved ganske enkelt ikke, hvem manden er ud over den metaforiske eksistens, han har levet i ens mentale landskab. Først og fremmest er hans nye bog *Ensomhedsparathed* en væsentlig udgivelse, fordi den udgør en slags værdige erindringer, billedligt fortalt gennem 'eksistentialismen' fra Heidegger til i

dag. Man kan således på afstand oparbejde en fornemmelse af, hvem og hvad han er.

Hans Blumenberg udkastede i 1960 en række paradigmer til en metaforlære – i en ’artikel’ på 135 sider – og prægede da udtrykket ’en absolut metafor.’ En sådan er sprog, der ikke kan reduceres til billedets udspring i retorikers ønske om at ornamentere sproget med overtalelse til formål. Det er samtidig metaforer, der er sande, men hvis sandhedsindhold ikke kan udledes logisk. Det er ubeviselige sandheder, der ikke har en funktion. Naturens bog, sandhedens lys, livet som en pilgrimsvandring, som teater eller som drøm.

Måske svaret på, hvem manden er, ligger der. En absolut metafor. Han siger sandheder, der ikke er beviselige, og han modsætter sig aggressivt at have nogen form for funktion. *Inkompetenzkompensationskompetenz* som helten Odo Marquard citeres for. Det gælder også litteraturen selv: ”Kunst og litteratur er ganske enkelt det, som ikke har nogen nytte, og som ikke skal bruges til noget. Det er kunstens funktion ikke have en funktion.” I forordet gør Hauge et motto fra en Allan Sillito-roman til sit, *once a rebel, always a rebel*, og identificerer det med et herskende begreb om egen gerning gennem årtierne: Senil ulydighed.

Det gælder i allerhøjeste grad også for *Ensomhedsparathed*, der i bedste Hauge-stil er en metafor for hans tids universitære forviklinger og påstår alt muligt uden skyggen af evidens eller bevisførelse. Kai Friis Møller skrev engang hånende om grundtvigianeren Jørgen Bukdahl, citeret efter hukommelsen, at ”alt muligt minder ham slående om alt muligt andet.” For Hauge synes det at være sådan, at alt muligt slående beviser alt muligt andet. Sådan er det at være en antipositivistisk sandhedssiger.

Bogen handler heller ikke om eksistentialisme, for begrebet er opløst i ingen-ting. Med bindestreg, hvis man skal forstå det. Men

alligevel handler den jo om begrebet på sin egen ufunktionsdygtige måde. ”Jeg har dekonstrueret nok. Jeg lover, jeg ikke vil dekonstruere noget som helst,” skriver Hauge i efterordet, der er en gennemskrivning af hans fratrædelsesforelæsning. Det er naturligvis ikke korrekt, men for en absolut metafor handler sandhed jo heller ikke om logik.

Hauges greb i diskussionen af, hvorvidt eksistentialismen igen er aktuel, er rendyrket apofatisk i mindst to henseender. For det første er eksistentialismen et våben til selvforsvar mod tidens to største åndelige irritationsmomenter: Kommunitarismen, idet alt og alle taler om ’fællesskaber.’ Naturalismen, fordi den gør alting til kvantitativ videnskab. Den menneskelige eksistens er i Hauges tænkning kvantitativ videnskabs modsætning: ”I *Den etiske fordring* var der ikke en eneste videnskabelig sætning.” Eksistentialismen er således negativitet i forstanden værn mod det, der vil udvise eller overtage menneskets dom til frihed.

Dermed nærmer vi os en minimumdefinition på eksistentialisme, der truer med at ophæve begrebets mening:

Eksistentialisme er en frisættelse fra fællesskabets fængsel og fra identiteten og dermed muligheden for at lære at blive og øve sig i at være den enkelte. Det er det, som jeg med Odo Marquard kalder ’ensomhedsparathed.’ Eksistentialismen sætter grænser for naturalisme og fællesskab.

Jævnfør bogens titel må man forstå, at dette er det prisværdige anliggende, og at Hauge selv identificerer sig med det i netop denne forstand. På bogens første side etableres der samtidig lighedstegn mellem Arthur Seaton (hovedperson i Sillitoes *Saturday Night and Sunday Morning*, der er ”en Camus i kedeldragt”) og

Hauges egen ”senile ulydighed.” Men det er jo også så minimal en definition, at alt, hvad Hauge godt kan lide, kan kaldes eksistentialisme.

Eksistentialismens uaktuelle aktualitet

I elskelig og veloplagt *Groft sagt*-stil hånes en forkert forståelse af eksistentialisme, der ifølge Hauge i nogen grad er aktuel i dag. Argumentet for, hvordan den er aktuel, er uklart, men det er en del af pointen og en del af Hans Hauges væren-som-kritiker. Kritik er at tale i så plastisk et billedsprog som muligt om kunst eller tendenser. At skabe billeder, parafraser, sarkasmer og fælde domme i et sprog, der er tilladeligt argumentfrit. Succes som kritiker eller kvalitet i kritik afhænger af evnen til at forløse værker eller tiden i denne kunstform samt af en kritikers holdbarhed som sandhedssiger for eftertiden. Hauge er sådan en, der ser, mærker, observerer og fælder domme – uden argumenter. Dette er en kvalitet, ikke en mangel, for det viser, at han har forstået sin *metier*. Det er samtidig det, der kan gøre folk så usigeligt vrede. En åndsseismograf, tilmed en ironiker, deklamerer sandheder i avisen i telegramstilen. Stop. Og så er han ikke engang venstreorienteret. Stop.

Med tanke på denne særlige gerning er det reelt ikke muligt at bedømme Hauges påstand om ”eksistentialismens aktualitet” i dens deskriptive mening. Hauge giver en række meningsløse eksempler som en foredragsuge på Grundtvigs Højskole, Marianne Stidsen som ”eksistensfilosofisk litteraturkritiker”, en bog om eksistentialismen, skrevet af en engelsk kvinde i 2016, to tyske filosoffer i form af Markus Gabriel og Hartmut Rosa samt Svend Brinkmann. Dette er ikke argumenter for noget som helst, men billeder, et udtryk for en hauge’sk fornemmelse for strømninger i tiden. Eftersom han så ofte før har haft ret, er det muligt, at han også får det her: Eksistentialismen er igen ’aktuel.’ Men det er te-

legramkritikerens lod, at det kun med tiden også kan blive en sand påstand. Det giver også gennemført historisk mening. Tidsaldre har ikke lov til at navngive sig selv: Der var jo heller ikke nogen, der "thought of himself as a Bronze Age man," som salig C.S. Lewis engang påpegede.

Eksistentialismens 'aktualitet', som bogens undertitel lyder, består snarere i det præskriptive niveau: Hans Hauge mener faktisk, at der er behov for den. Dels som værn mod viden- og fællesskab, som allerede set. En måde at få livet tilbage på universitet. Dels, fordi den dybest set er en historisk udvikling af det, Hauge kalder "Pascal-strategien."

Derfor giver det mening, at bogens store anden del gennemgår en række strømninger i tiden fra Brinkmann over Grønkjær til Peter Lund Madsen. Det er den deskriptive version, mens først den sidste store del tre tager fat på eksistentialismens historie: Kritikereren viser ved sin gerning, hvordan eksistentialismen ret forstået er en Pascal-strategi. Apofatisk teologi for lægmænd. Som det hedder: "Pascas *Tanker (Les Pensées)*, påbegyndt i 1660, var et retorisk forsøg på overtalelse (*persuadere*), det vil sige at forføre menneskene ind i kristendommen. Det samme forsøgte T.S. Eliot."

Det er det, der gør Hauges protoeksistentialistiske helte – hvilket altså udelukkende betyder ensomhedsparathedens apofatiske teologi – til Pascal-strategier:

Vi lever kun autentisk, når vi ser angsten og døden i øjnene. Det er derfor, angsten og grænsesituationen kan afsløre den ægte væren. Pascal og Heidegger og Sløk beskriver verden som mere skræmmende og grum, end den er, for derved at forberede os på springet eller enklere for at drive os i kirke. (...) Jeg håber,

at man kan fornemme, at jeg hele tiden har brugt Pascals strategi på næsten hver side.

Her er vi nået frem til fromme Hauge: ”Når den enkelte går i kirke, forlader han eller hun fællesskabet og bliver ensom. Der møder man i stedet Helligåndens samfund og et fælles måltid, der ikke er et kvælende fællesskab.” Denne bekendelse kan måske virke overrumplende, men er det ikke. Gud har altid været undtaget maskespillet, og i netop den forstand er *Ensomhedsparathed* en slags selvbiografi.

Stilistisk ulydighed

Eksistentialismens prækriptive aktualitet giver demonstrativt mening. Hauge fortæller, hvordan Sarah Bakewells 2016-bog om eksistentialisme blev modtaget i Tyskland med den muntre deklamation ”Genug dekonstruiert. Es geht wieder um das Leben.” Det får ligefrem Hauge til at bringe en profeti: ”Her vil jeg profetere, at de lydige nynaturalister, nydarwinister, kognitivistere og utilitaristerne i Odense skal passe på. Måske kommer livet ind på universitetet igen. Eksistentialismen er tilbage. Pascal, Kierkegaard, Nietzsche, Heidegger, Beauvoir, Sartre, Camus, Arendt, Sløk, Løgstrup, Murdoch overlever – og Knausgård, men det kan kolde hjerner ej forstå.” Hvem vil ikke gerne forstå det?

At eksistentialisme også er Pascal-strategi – eller i det mindste er det i Hauge-udgaven – er det tværtimod ikke lykkedes at påstå, for dertil er Hauge ikke (længere?) en stor nok stilist. ”Jeg håber, at man kan fornemme, at jeg hele tiden har brugt Pascals strategi på næsten hver side” som før citeret. Men det kan man ikke fornemme, for det er ikke tilfældet. Det ville kræve en helt anden vilje til magt på skriftsprog i dette format, og det synes Hauge ikke

at magte. Eller gide. Bogen læses som en form for århusiansk talesprog på *Groft sagt*-metrum, og det er ikke godt nok.

Indimellem er det godt nok sjovt. Eksempelvis her i en parafrase af litteraten Jakob Holms nye bog om eksistentialisme: ”Heidegger har [ifølge Holm] også formuleret ’smukke tanker om mennesket.’ Ikke mig bekendt.” Eller her om SDU-gæsteforskeren Rita Felski, der har hævdet, at man kan bruge romaner til at ”se ind i andre folks hoveder.” ”Hvad i alverden skal hun lave inde i andre folks hoveder? [...] Det er hul i hovedet,” skriver han arketypisk sandt og sjovt.

Alligevel er det ikke nok, stilistisk. Sarkasme kan ikke bære anliggendet alene og dovent talesprog slet ikke: ”Eksistentialismen var ikke sådan til at slippe afsted med. Den udvandrede under krigen til Italien og Frankrig. Først faktisk til Italien.” Man fristes til at bruge et stop. ”Nu kom der noget, der kunne lyde af noget,” hedder det om et interview. Det var næppe noget. ”Det med Kierkegaard kan vi takke Heidegger for, selvom han ikke var ret meget påvirket af ham.” ”Det var nemlig Privatdozent dr. Heinemann, der fandt på ordet: ’Existenzphilosophie.’ [...] Nu var ordet i brug. Året efter havde Heinemann øvelser om Karl Marx. Ordet ’Existentialismus’ kom også i brug, og begge ord blev brugt.”

Det er ikke dragende negativitet. Nok modsætter absolutte metaforer sig funktion, men derfor er de stadig udtryk for det skønnes ide. Hvis man gerne vil bedrive apofatisk forførelse udi væren-til-intet, kan man ikke være så ligeglad med formen. Tænk, hvis han i stedet skrev, som Grønkjær taler.

Mig og eksistentialismen

Så: Er Hans Hauge eksistentialist? Nej, for alt og alle kan antages i Pascal-tjenesten, og så er vi tilbage i kritikerens argumentløse sprog: ”Heidegger brugte Blaise Pascals strategi. Man kunne også

gøre den strategi hjemlig og kalde den den tidehvervske eller sløkske eller løgstrupske. Løgstrup brugte den i sine prædikener i 1930'erne. Carsten Jensen gør det samme, men ved det ikke.”

Dermed er denne bog tæt på ubrugelig, hvis man gerne vil forstå noget om, hvad der adskiller 'eksistentialisme' fra eksempelvis fænomenologi eller eksistensteologi. Det ved Hauge selvfølgelig godt: ”Jeg refererer ikke, hvad de forskellige eksistentialistiske tænkere har skrevet og tænkt. Det kan enhver 'google' sig frem til,” som der står i en fodnote.

Samtidig er spørgsmålet forkert stillet og beviser dybest set, at man ikke har forstået Hauges ærinde. At stille spørgsmålet om, hvorvidt Hauge er eksistentialist, er at ville sætte en etiket på ham. Eksistentialisme i (denne) Hauge-form er det modsatte. At kalde ham 'eksistentialist' ville være at give ham en identitet, og (en af) eksistentialismens modsætninger er identiteten. ”Hvis man får sådan en, er subjektet ikke intet, men noget.” *Ensomhedsparathed* er ikke intet, men heller ikke nogen *ting*. Så ville bogens anliggende jo være blevet katafatisk, og det ville være i strid med Hauges Pascal-strategi. Stop.